

Inflationsproblemet – en översikt II

I sin andra artikel om inflationsproblemet behandlar Claes-Henric Siven diskussionen om inflationen sedan början av 1970-talet. Under denna period har inflationsproblemet ökat, men teorin har samtidigt kommit att utvecklas snabbt. Mer och mer har ekonomerna betonat att inflationen är en komplex företeelse.

"Inflationen är alltid och överallt ett monetärt fenomen... och kan på lång sikt endast åstadkommas genom att penningmängden växer snabbare än produktionen".
[Friedman 1970].

"Den nya pris-löneexplosionen har inga föregångare... orsakerna är sociologiska (och) kusiner till sådana saker som studentoroligheter".
[Harrod 1972]

"Pengar är en slöja. Men när slöjan fladdrar så spritter det i produktionen."
[Gurley 1961]

Inledning

I den förra artikeln om inflationsproblemet underströk jag att inflationen inte var någon ny företeelse. Det förekom t ex en omfattande inflation i det senromerska riket. Jean Bodins formulering av kvantitetsteorin i slutet av 1500-talet inspirerades av den för dåtida förhållanden långvariga och kraftiga inflationen. Även i det begränsade 1900-talsperspektivet framstår inte vår nuvarande inflation som särskilt dramatisk.

Professor CLAES-HENRIC SIVEN, Stockholms universitet, har i sin forskning främst ägnat sig åt inflations- och arbetslöshets-teori.

Av *Figur 1* framgår att Sverige under två perioder har haft en högre inflation än under 70-talet och början av 80-talet. Under första världskrigets två sista år var inflationen i Sverige uppe i omkring 40 procent. Under koreakrisen 1951 hade vi en inflation på ca 19 procent. Andra världskriget är inte exceptionellt i detta sammanhang. Inflationen 1940 var 14 procent och sjönk sedan till 10 procent under 1941. Under de tre sista krigsåren 1943 till 1945 hade vi t o m svagt fallande priser.

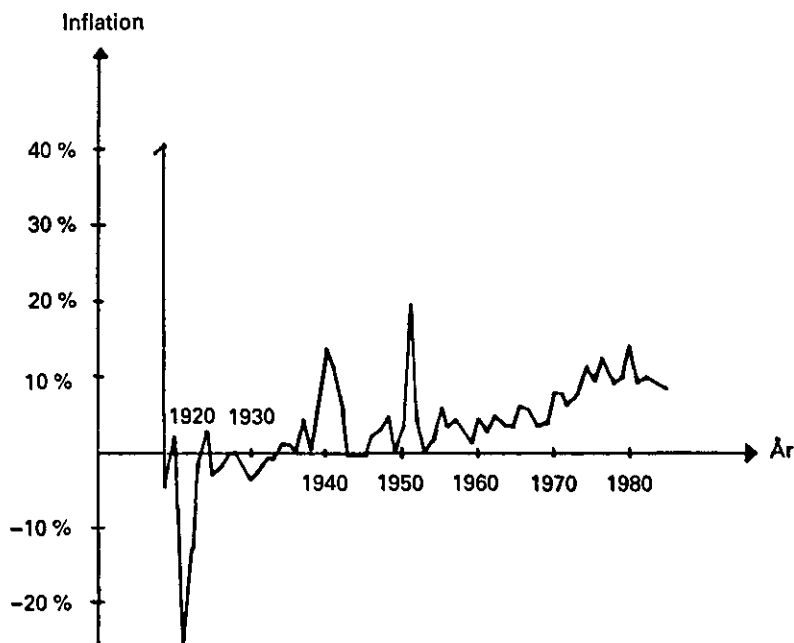
Det finns dock en avgörande skillnad mellan de tidigare inflationsperioderna under 1900-talet och den innevarande. De tidigare perioderna var relativt kortvariga. Efter första världskriget föll priserna till och med (med 25 procent 1921 och med 13 procent 1922). Inflationen i samband med andra världskriget varade endast fyra år (1939–1942) och var inte särskilt omfattande. Visserligen var "engångsinflationen" i samband med koreakrisen häftig, men den varade å andra sidan endast ett år. Redan 1952 var inflationen nere i knappt 4 procent.

Figur 1 visar att vi sedan 1960 har haft en stigande inflationstrend. Även om svängningarna varit kraftiga har ändå tendensen i ett 25-års-perspektiv varit en klart ökande långsiktiginflation. Det är just inflationens *varaktighet* som gör den så allvarlig.

Två observationer kan göras.

För det första kan man (inte särskilt

Figur 1 Inflationen i Sverige 1917–1984

Källa: SOS, P 1983.9 samt Allmän månadsstatistik från SCB.

förvånande) observera att den teoretiska diskussionen om inflationen varit intensiv i samband med eller strax efter stora inflationsperioder. Bodin på 1500-talet, klassikernas diskussion under Napoleon-krigen, diskussionen i Sverige om normer för penningpolitiken, samt diskussionen kring "krypande" inflation och om efterfråge- och kostnadsinflation under 50- och 60-talen hör alla dit.

Under 60-talet började världsinflationen att stiga som ett resultat av den expansiva ekonomiska politiken i USA, se Zis [1976]. De båda oljekriserna, OPEC I 1973/74 och OPEC II 1979/80 sammanföll med en kraftig ökning av inflationen. I flera länder nådde man över 15 procent inflation. Under 80-talet har inflationen varit på väg neråt i de flesta västländerna. Också den svenska inflationen har minskat, men inte alls lika mycket som för våra viktiga handelspartners.

70-talet var inte endast ett decennium med svåra inflationsproblem. Under detta årtionde kom också inflationsteorin att utvecklas snabbt. Sambandet mellan inflation och arbetslöshet analyserades utifrån delvis nya utgångspunkter. Inflationförväntningarnas betydelse för inflationsförloppet kom att sättas i fokus. Man började också att analysera inflationens politiska ekonomi.

Den andra observationen är att det verkar vara något nytt som hände efter andra världskriget: priserna föll inte efter en uppgångsperiod. Vi fick i stället en ständigt ökning av prisnivån. Frågan är om de olika erfarenheterna för perioden före och efter det andra världskriget säger oss något om de långsiktiga (institutionella) förutsättningarna för inflationen.

I denna andra del av översikten av inflationsproblemet skall jag ta upp tre saker till behandling. Jag kommer först att

skildra hur 70-talets revolution inom makroteorin har påverkat synen på inflationen, diskuterar sedan kortfattat varför inflationen bör bekämpas och ger slutligen en översikt av några viktiga aspekter av inflationsbekämpningen. Jag kommer särskilt att beröra möjligheterna att påverka de institutionella förutsättningarna för inflationen.

70-talets framsteg inom inflationsteorin

Hur mycket klokare har vi blivit de senaste 15 åren? Hur mycket mer vet vi om inflationen idag?

I en mening är framstegen inte så stora. Det mesta som diskuteras idag fanns också med i diskussionen för 20 år sedan. Två viktiga exempel är: Svårigheten att få ner inflationen om statsmakterna garanterar full sysselsättning och inflationsförväntningarnas betydelse för inflationsförloppet.

Däremot var tankarna mer splittrade för 20 år sedan. Det var en samling ad hoc-teorier som inte var integrerade med den dåvarande makroteorin – den keynesianska sysselsättningsteorin.

De framsteg som har skett har starkt samband med den revolution inom makroteorin som inträffade under 70-talet, se Siven [1983]. Kort sagt innebar den att den keynesianska teorin bröt samman. Att så skedde berodde främst på att den dåvarande makroteorin inte nöjaktigt kunde förklara ökningen av världsinflationen och inte heller den samtidiga ökningen i arbetslösheten.

Detta berodde på speciella egenskaper hos den keynesianska teorin: Den var främst avsedd för att beskriva ekonomiska förlopp under lågkonjunktur och den utgick från att de intressanta störningarna som träffade ekonomin kom från efterfrågesidan.

Ett av de stora framstegen från mitten av 60-talet till mitten av 70-talet var att

inflation- och arbetslöshetsteorin fick en fastare mikroekonomisk bas. Detta gjorde att man klarare såg förhållandet mellan pris- och löneutvecklingen och utvecklingen av produktion och sysselsättning å ena sidan och sambandet mellan olika inflationsteorier å den andra. Diskussionen blev mindre ad hoc-betonad.

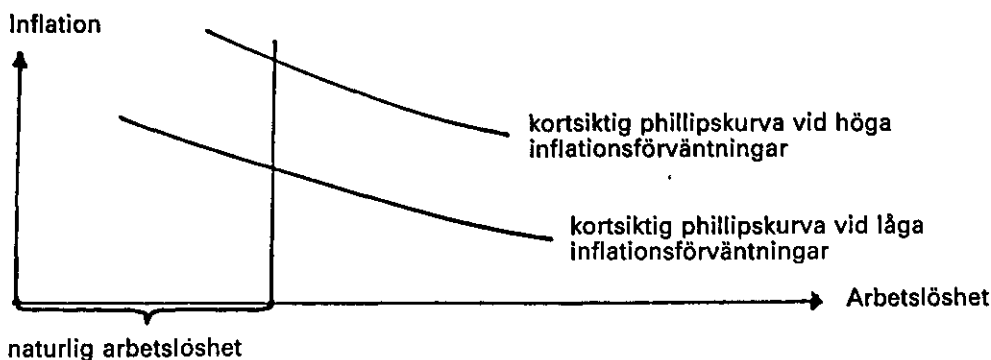
Enligt det nya synsättet på inflationen är det inte så fruktbart att skilja mellan efterfråge- och kostnadsinflation eftersom kostnadsstegringar inte kan leda till en bestående inflation utan att det lämnas efterfrågemässigt utrymme för pris- och lönestegringarna. Däremot är distinktionen mellan förväntad och ickeförväntad inflation fruktbar.

Phillipskurvan

Runt 1970 började man betvivla stabiliteten hos phillipskurvan. Phelps [1967] och Friedman [1968] underströk att sambandet endast var kortsiktigt. Det som avgjorde var den kortsiktiga phillipskurvan befann sig var dels inflationsförväntningarna, dels den "naturliga" arbetslösheten. Det fanns därför på sikt inte någon valmöjlighet mellan inflation och arbetslöshet. Att Milton Friedman [1968] myntade det kontroversiella begreppet "naturlig" arbetslöshet berodde på att han ville få en koppling till Knut Wicksells tanke om en "naturlig" ränta. Phelps [1967] talade mer neutralt om "jämviktsarbetslöshet" medan beteckningen NAIRU (Non Accelerating Inflation Rate of Unemployment) fortfarande håller på att bli allt mer i ropet.

Ju högre inflation man förväntar sig, desto mer åstramning och därmed högre arbetslöshet behövs det för att få ner den faktiska inflationen. Vandringar längs den kortsiktiga phillipskurvan (t ex att inflationen stiger och arbetslösheten faller under en konjunkturuppgång) sker just på grund av att inflationen delvis är oförutsedd. Det är därmed omöjligt att på sikt få ner arbetslösheten under den "naturliga"

Figur 2 Effekten av stigande inflationsförväntningar

ga". Resultatet blir endast högre inflation medan arbetslösheten efter att initieellt ha minskat, återvänder till sin ursprungliga nivå i samband med att inflationsförväntningarna anpassar sig till den nya högre inflationstakten.

Regeringsdeklarationer i syfte att påverka inflationsförväntningarna måste vara trovärdiga för att de skall få effekt. Detta innebär att det är svårt att få ner inflationsförväntningarna utan att man kombinerar deklarationer om inflationsmål med (vanligen kortsiktigt negativa) åtgärder av tillräcklig styrka.

Den "naturliga" arbetslösheten är den del av arbetslösheten som har samband med friktioner på arbetsmarknaden samt med strukturproblem av olika slag. Den "naturliga" arbetslösheten är alltså oberoende av det allmänna konjunkturläget och har snarare att göra med hur ekonomin fungerar reellt sett.

Den "naturliga" arbetslösheten är givetvis inte någon naturvetenskaplig konstant. Den kan variera beroende på att strukturproblem förvärras eller minskar i styrka. Om fler ungdomar kommer ut på arbetsmarknaden ökar arbetslösheten i samband med att de söker arbete. När ungdomskullen absorberats minskar åter friktionsarbetslösheten. David Lilien [1982] har i en intressant artikel hävdad att för Europas del har variationerna i arbets-

lösheten under 70-talet i huvudsak varit beroende av att den "naturliga" arbetslösheten fluktuerade. Däremot var arbetslöshetsvariationerna under 60-talet huvudsakligen konjunkturbetingade.

Eftersom den "naturliga" arbetslösheten inte beror på konjunkturläget kan man på lång sikt inte påverka arbetslösheten med efterfrågestimulerande åtgärder. Man måste i stället försöka få marknadsekonomin att fungera bättre.

Det finns en koppling mellan kostnadsinflation och inflation beroende på starka inflationsförväntningar. Ett sätt att se på kostnadsinflationen är ju att pris- och lönesättningen baseras på pålägg som är så höga att de tillsammans genererar inkonsistenta relativpriser. Ekonomin löser ut dessa inkonsistenser genom att pris- och lönenivån stiger.

Inflationsförväntningarna spelar en motsvarande roll. Om de olika relativpriserna har uppnått sina jämviktslägen måste sedan löner och priser stiga med samma procent som den förväntade inflationen för att jämviktsrelationerna mellan priser och löner skall bestå. Varken vid kostnadsinflation eller vid inflation kopplad till inflationsförväntningarna är det något efterfrågeöverskott som ligger bakom pris- och lönestegringarna. Där emot måste i båda fallen den stigande prisnivån ackommoderas.

Inflationens start- och landningssträcka

Det tar lång tid för prisstegringsprocessen att komma igång, resp för en pågående inflationsutveckling att gå ner i varv. Detta beror på flera förhållanden. För det första kan det ta tid för inflationsförväntningarna att anpassas till en förändring i inflationen. Om inflationsförväntningarna är *adaptiva*, d v s de beror på inflationen under tidigare perioder, kommer inflationsförväntningarna att släpa efter den faktiska inflationen. Men eftersom det faktiska pris- och lönesättningsbeteendet påverkas av inflationsförväntningarna kan det ta tid innan t ex en efterfrågeuppgång får full effekt på pris- och lönestegringarna. På motsvarande sätt kan uppbromsningsprocessen bli utdragen och kostsam, jämför diskussionen ovan om vandringer längst den kortsiktiga och långsiktiga phillipskurvan.

Vidare är, som jag framhöll i den föregående delen av inflationsöversikten, pris- och lönesättningen inte lika flexibel på alla marknader. Efter att den aggregerade efterfrågan ökat kommer det att ta lång tid för efterfrågeimpulserna att vandra nedåt i förädlingskedjan och för kostnadsimpulserna att vandra uppåt. Detta är också ett viktigt argument för att starkt aggregerade inflationsmodeller kan ge missvisande resultat. Saxningen av priser och löner mellan de olika marknaderna är en viktig del av inflationsförloppet.

Kvantitetsteorins renässans under 70-talet

Keynesianismens sammanbrott ledde till en renässans för kvantitetsteorin. Opinionsen bland ekonomerna kom således att svänga under 70-talet. Tidigare hade monetarismen betraktats som mer eller mindre en sekt. Nu kom monetära tankegångar att genomsyra mycket av diskussionerna kring inflationsproblematiken, även om man för den skull inte nödvändigtvis behövde tala om att den monetaristiska "skolan" skulle ha fått fler an-

hängare. För diskussioner om utbudsprocessen för pengar och transmissionsmekanismen pengar-priser se Laidler [1982] och Siven [1984].

Ett svenskt exempel på en konsekvent bedriven monetaristisk analys av inflationen är Bo Axells [1979] studie "Inflation och resursutnyttjande". I denna mycket intressanta artikel presenterar Axell en liten makromodell för den svenska ekonomin. På grundval av estimeringar av modellens strukturekvationer simulerar han sedan ekonomins utveckling under olika antaganden om den ekonomiska politiken.

Gammal och ny monetarism

Skall man nämna ett namn som representerar den monetaristiska "skolan" blir det Milton Friedman. Samtidigt är det egentligen felaktigt att tala om "skola" i singularis eftersom det under 70-talet växte fram en ny monetaristisk "skola" i USA som, i varje fall vad gäller den analytiska inriktningen, kraftigt skilde sig från Friedman. Friedman underströk (i varje fall tidigare) att han utgick från samma grundläggande modell som Keynes, medan den nya monetaristiska skolan (de neoklassiska makroteoretikerna) radikalt har brutit med den keynesianska traditionen. Skall man nämna endast en av de ledande nyklassiska makroekonomerna blir det Robert E Lucas. Hans papper "Expectations and the Neutrality of Money" från 1972 markerar begynnelsen av denna forskningsriktning. Lucas visade där att om ett antal centrala antaganden var uppfyllda skulle penningpolitiken *intens på kort sikt* kunna ha några effekter på produktion och sysselsättning.

De neoklassiska makroteoretikernas grundantaganden kan karaktäriseras på följande sätt:

1. Alla ekonomiska subjekt (hushåll, företag o s v) baserar sitt handlande enbart på reella storheter. Hushållens handlande

påverkas t ex inte av den nominella lönen (lönen i kronor och ören) utan av reallönnen. Detta innebär att ingen har penningillusion.

2. Alla ekonomiska subjekt beter sig rationellt. Hushållen beter sig som om de maximerade nyttan, företagen som om de maximerade vinsten (eller något mer generellt uttryck för företagets mål), givet den miljö i vilken de bedriver sin verksamhet.

3. De ekonomiska subjekten gör inga *systematiska* felbedömningar, de har rationella förväntningar.

Om de ekonomiska subjekten enbart baserar sitt handlande på reella storheter kan det vara svårt att förklara varför monetära störningar får effekter på produktion och sysselsättning. En möjlighet skulle emellertid vara att priser och löner inte omedelbart anpassas till de störningar som ekonomin utsätts för så att det kommer att råda jämviktsbrist på ekonomins olika marknader. Detta strider emellertid mot grundantagandet nr 2.

Rationalitetsantagandet har nämligen gjort att man i stort sett avvisat tanken att marknader kan finnas utanför jämvikt. Detta skulle nämligen innebära att inte alla ömsesidigt fördelaktiga transaktioner blev genomförda.

Men om ekonomin ständigt befinner sig i neoklassisk jämvikt där priserna klarerar alla marknader blir det svårt att förklara ofrivillig arbetslöshet och konjunkturrörelser.

De neoklassiska makroteoretikerna har emellertid främst förknippats med antagandet om rationella förväntningar. Kort uttryckt innebär rationella förväntningar att hushållen och företagen har en korrekt uppfattning om de ekonomiska sambanden, inklusive om hur den ekonomiska politiken kommer att utformas i samband med att ekonomin träffas av olika störningar.

Om ekonomin hela tiden är i jämvikt och om exempelvis en förändring av den ekonomiska politiken i expansiv riktning inte är övntad kommer den enda effekten att bli en högre pris- och lönenivå (alternativt snabbare pris- och lönestegringar) medan produktion och sysselsättning blir oförändrade, se Lucas [1972].

Frågan om omläggningen av den ekonomiska politiken är övntad eller ej kan formuleras mer strikt. Kan den ekonomiska politiken beskrivas som en stabil funktion av de förhållanden (t ex bytesbalansunderskottet, arbetslösheten eller inflationen) som stabiliseringspolitiken avser att påverka? Om så är fallet kan reala effekter av den ekonomiska politiken endast uppstå om antingen politiken avviker slumpmässigt från denna politikfunktion eller om politikerna byter politikfunktion och allmänheten inte har hunnit anpassa sig till det nya sättet att bedriva systematisk ekonomisk politik.

Ett exempel på en slumpmässig (i betydelsen helt övntad) förändring av den ekonomiska politiken är möjligen "idiotstoppet" på kreditmarknaden i början av 70-talet. Ett exempel på en ny politikfunktion skulle kunna vara den keynesianska sysselsättningspolitikens genombrott.

De dramatiska slutsatser som kan dras med utgångspunkt från de neoklassiska makroekonomernas modeller brukar förknippas med deras antagande om rationella förväntningar. Det är emellertid viktigt att understryka att rationella förväntningar inte är bundet till en viss modell. Tvärtom innebär uttrycket just att de ekonomiska subjektens förväntningar är *förenliga* med den modell som beskriver deras handlande. Man kan t ex mycket väl tänka sig rationella förväntningar i samband med keynesianska modeller.

De neoklassiska ekonomerna har emellertid använt sig av analysverktyget rationella förväntningar i samband med starkt aggregerade jämviktsmodeller. Med en lägre aggregeringsgrad (t ex fler

marknader eller hänsynstagande till hur penning- eller finanspolitiken utformas i detalj) skulle även en fullständigt förväntad omläggning av den ekonomiska politiken få effekter på ekonomins struktur, ej endast på den allmänna pris- och lönenivån. Det samma gäller i ännu högre grad om man släppte på antagandet att de olika marknaderna hela tiden var i jämvikt.

Inflationens verkningar

Om de neoklassiska ekonomerna ger en rimlig beskrivning av hur ekonomin fungerar är det svårt att föreställa sig varför man skulle försöka bekämpa inflationen. Den reala ekonomin (produktion, sysselsättning, inkomstfördelning o s v) är ju i så fall oberoende av inflationen (om den är fullständigt förutsedd). Detta följer av att alla baserar sitt handlande på reala storheter, ej på hur mycket saker kostar uttryckt i kronor och ören. Man brukar också säga att penningen är neutral i förhållande till den reala ekonomin.

Man kan emellertid mena två saker med neutralitet. Vanligen menar man att om penningmängden fördubblas och alla priser och löner också fördubblas så kommer allt i övrigt att förbli vid det gamla. I detta fall kommer man omedelbart från en prisnivå till en annan.

Det är emellertid inte säkert att den reala ekonomin förblir opåverkad "under färden" från en prisnivå till en annan (om det vore fallet talar man om superneutralitet).

Inflationen som skatt på kassahållning

Det som främst har berörts i detta sammanhang är att även en fullständigt förväntad inflation utgör skatt på kassor (se Cagan [1956], Alchian och Kessel [1962], Phelps [1965], Friedman [1969] och Phelps [1972]). Med utgångspunkt från antagandet att kassahållningen inte ger någon ränta men att en högre inflation in-

nebär ett allmänt högre nominellt ränteläge (realräntan är approximativt oberoende av nivån på en fullständigt förväntad inflation) vilket kommer att innebära att hushållen och företagen försöker hushålla med kassorna (realbalanserna). Detta innebär att penningen kommer att fungera mindre effektivt ju högre inflationen är. Denna aspekt är inte fullt analyserad. Detta beror på att teorin för pengar (förvånansvärt nog) fortfarande är ofullständigt utvecklad.

Inflationen och marknadsekonomin effektivitet

En annan aspekt av inflationen är att prisernas informationsinnehåll tenderar att bli mindre ju högre inflationen är. Detta gäller naturligtvis med särskild styrka om inflationsförväntningarna inte överensstämmer med den faktiska inflationen. En av anledningarna till att den kortsiktiga phillipskurvan ser ut som den gör är att de arbetssökande inte kan skilja mellan ett högt relativt löneläge och att det allmänna löneläget genom inflationen har förts upp till en hög nivå.

Men även om inflationen är fullständigt förväntad kan dess nivå påverka ekonomins funktionssätt. En hög inflation innebär t ex att kalkylproblemet blir allt svårare. Om priserna stiger med 5 procent om året är det kanske lätt att ge ett anbud eller kalkylera om en varas pris är lågt eller högt. Men om alla priser stiger med 20–30–40 procent blir detta mycket svårare. Den ekonomiska teorin kan inte sägas vara särskilt välutvecklad på detta område.

Ett indicium på att en hög inflation, även om den är fullständigt förväntad, tenderar att ha negativa effekter på ekonomins effektivitet är att det kanske inte finns någon "naturlig" arbetslöshet. Kanske är den långsiktiga phillipskurvan inte vertikal utan har i stället en positiv lutning, se Friedman [1977].

Inflationens fördelningseffekter

Den klassiska aspekten på inflationens fördelningseffekter är den förmögenhetsomfördelning från långivare till låntagare som inflationen åstadkommer – om den är oväntad. En fullständigt förväntad ökning av inflationen har inga omfördelningseffekter eftersom räntorna kommer att stiga med inflationsförväntningarna.

En annan omfördelning som inflationen kan åstadkomma är mellan grupper med i kronor och ören fasta resp rörliga inkomster. Ett återigen klassiskt problem är omfördelningen från pensionärerna med i kronor och ören fasta inkomster till de aktiva grupperna som kunde få sina löner uppräknade med inflationen. Även om pensionärerna numera i hög grad har värdesäkrade pensioner så vittnar ändå diskussionen kring devalveringskompensation, kompensation för höjda energipriser o s v, om problemets aktualitet.

En del av statsskulden – den utelöpande sedelmängden – är inte räntebärande. En hög inflation innebär därför en slags skatt som allmänheten betalar till staten i förhållande till sin kassahållning.

De nominella skatteskalorna ger också en omfördelning från medborgarna till staten. Detta sker på flera sätt. Ett exempel är att inflationen i kombination med den progressiva skatteskalen för upp inkomsterna i högre skatteskipt trots att realinkomsterna kanske inte har påverkats. Ränteinkomster beskattas också nominellt trots att inkomsten av det utlånade kapitalet endast består av realräntan, d v s nominalräntan minus inflationen.

Inflationen som ett resultat av en rationell ekonomisk politik

Inflationen kan utgöra en del av resultatet av en samhällsekonomisk avvägning mellan kostnader och intäkter.

Edmund Phelps [1972] har fört fram följande argument för att inflationen skul-

le kunna ses som långsiktsslösning till ett ekonomiskt-politiskt beslutsproblem. Inflationen kan ses som en skatt. Alla skatter kan antas ha snedvridande effekter på resursallokeringen. Det kan också antas att bieffekter av en viss skatt blir proportionellt större, ju större del av den totala finansieringsbördan som bärs av skatten.

Om detta är riktigt (och om vi bortser från eventuella "positiva" interaktioner mellan skatternas bieffekter) borde skatterna tas in genom en mångfald olika skatter. De totala bieffekterna skulle då minimeras. Eftersom inflationen kan ses som en skatt bör därför ett optimalt skattesystem innehålla inflationsskatten som en av sina komponenter. Hur stor inflationsskatten skall vara beror på hur stora bieffekter den har och hur snabbt de växer i relation till de övriga skatternas bieffekter.

Ett annat argument (se Phelps [1972]) för inflationen som en långsiktsslösning bygger på avvägningen mellan inflation och arbetslöshet och på att arbetslösheten påverkas snabbare än inflationen av den ekonomiska politiken i kombination med att framtiden tillmäts lägre vikt än nuet.

Antag att den faktiska och förväntade inflationen i utgångsläget är lika med noll samtidigt som arbetslösheten är lika med den naturliga arbetslösheten. I ett sådant fall skulle det löna sig att spå på efterfrågan. Arbetslösheten skulle då sjunka samtidigt som inflationen successivt började stiga. När inflationsförväntningarna så småningom anpassats skulle arbetslösheten återgå till sin utgångsnivå (= den naturliga arbetslösheten) samtidigt som inflationen därefter skulle ligga på en högre långsiktsnivå än tidigare.

Slutläget innebär visserligen en sämre situation än utgångsläget (allting annat lika är inflationen högre än tidigare). Samtidigt har vi under en övergångsperiod dragit nytta av en lägre arbetslöshet. Denna lägre arbetslöshet kostade till en början inte så mycket i form av högre in-

flation. Detta tillsammans med antagandet att nutida fördelar väger tyngre än framtida uppoffringar gör att det paradoxalt nog kan vara fördelaktigt att överge ett bättre långsiktigt utgångsläge till förmån för ett sämre.

De ovanstående argumenten utgår från föreställningen om upplysta politiker som utan sidoblickar handlar efter en tänkt samhällelig välfärdsfunktion. Man kan naturligtvis också tänka sig att i stort sett samma handlande produceras av politiker som önskar bli omvalda, "endogena politiker", i kombination med att väljarna vid valet utgår från den då aktuella situationen. Valtillfällena skapar dock dessutom policycykler, se Lindbeck [1976] och Jonung [1985].

Inflationsbekämpning

Låt oss nu utgå från att inflationen inte är ett resultat av en medveten och rationell ekonomisk politik och/eller att den rådande inflationen är högre än vad som är önskvärt. Vad finns det då för möjlighet att eliminera resp minska inflationen?

Man kan i princip komma åt inflationen på tre vägar. Man kan bekämpa inflationssymptomen, inflationens verkningar eller inflationen själv.

Symptombekämpning

Det viktigaste medlet är här pris- och lönestopp (samt snarlika medel av typ anmälningsplikt, pridförhandlingar et cetera). Symptombekämpning utgår i allmänhet inte från någon (sofistikerad) uppfattning om orsakerna till pris- och lönestegringarna. Det är inte ens säkert att avsikten med pris- och lönestopp alla gånger är att komma åt inflationen. Åtgärden har i stället en opinionsmässig funktion. Det kan dock inte uteslutas att pris- och lönestopp i vissa exceptionella fall (t ex försörjningskriser) kan vara ägnade att komma åt inflationen snarare än opinionen.

Om pris- och lönestopp är *heltäckande* kommer både prisenivån (och lönenivån) och relativpriserna att vara oförändrade. Vi får återhållen inflation. Låsnigen av prissystemet innebär jämviktsbrist på de olika varu- och faktormarknaderna. Detta beror både på att det råder ett allmänt efterfrågeöverskott (som inte kan elimineras genom en högre prisenivå) och att det på en del marknader råder efterfrågeöverskott och på andra utbudsöverskott (som inte kan elimineras genom förändrade relativpriser).

Denna situation analyserades i första delen av Bent Hansens doktorsavhandling från 1951. Barro och Grossman [1976] visade sedan att i en ekonomi där relativpriserna är initieellt riktiga men prisenivån är för låg (givet penningmängden), så kommer nationalinkomsten att påverkas av störningar från utbudssidan på motsvarande sätt som den påverkas från efterfrågesidan vid keynesiansk undersysselsättning. Utbudsmultiplikatorn kommer att verka vid ett allmänt efterfrågeöverskott precis som vi har en efterfrågemultiplikator under allmänt utbudsöverskott. De kunde också visa att nationalinkomsten skulle bli lägre vid återhållen inflation än om prisenivån tilläts eliminera det allmänna efterfrågeöverskottet.

I verkligheten är emellertid pris- och och/eller lönestopp sällan heltäckande. Det uppstår nästan alltid behov av att ändra vissa relativpriser vilket endast kan ske via selektiva pris- och lönehöjningar. Vi måste göra en avvägning mellan de båda målen prisstabilitet och fungerande relativpriser. Prisstopp brukar därför modifieras genom dispenser, särskilt i samband med kostnadsstegringar p g a löne- och importprishöjningar. Vi har under 70-talet haft ett flertal perioder med prisstopp, se Jonung [1984]. Dessa har i stort sett inte påverkat inflationen. En möjlig effekt har dock varit att prisstegringarna senarelagts, se Axell [1979]. Däremot får prisregleringar, även om de inte är heltäckande, negativa effekter på resursallo-

keringen, se Jonung [1984] och Axell [1985].

Eliminering av inflationens verkningar

Ett till synes enkelt sätt att eliminera de negativa (fördelningsmässiga) effekterna av inflationen vore att det offentliga påbjuder indexering av alla kontrakt, att skatteskalor et cetera indexerar, samt att endast reala inkomster beskattas. I allmänhet tänker man sig då att det är de priser/löner som spelar en *passiv* roll i inflationsprocessen som indexerar. En indexering av *alla* priser/löner skulle nämligen vara liktydig med ett allmänt och fullständigt prisstopp eftersom det då inte skulle finnas några priser eller löner som kunde stiga och därmed hålla processen igång. Alternativt kan man anta att alla kontrakt visserligen är indexerade men att detta endast innebär att priser och löner minst skall följa den allmänna prisnivån uppåt. Däremot finns det inte något som hindrar att vissa priser och/eller löner till en början tillåts stiga.

Det finns flera problem förknippade med indexering.

För det första: Vilket index skall användas? Konsumentprisindex är inte självklart eftersom olika grupper eller personer kan uppleva inflationen mycket annorlunda, beroende på att de har olika konsumtionsmönster. Barnfamiljerna drabbas t ex på ett helt annat sätt av stigande matpriser än vad pensionärerna gör. Man kanske måste arbeta med ett stort antal index. Men därigenom försvåras överblicken och ökar också förhandlingskostnader och andra transaktionskostnader i samband med att indexkontrakten utarbetas.

För det andra: Om alla kontrakt indexerar så är det svårt att gå in och omförhandla i efterhand. Det finns en risk för att priser och löner fryses inbördes och i förhållande till varandra. Därmed skulle marknadsekonomi fungera sämre (eller snarare inte tillåtas fungera). Detta är i

själva verket huvudargumentet mot indexering.

För det tredje: Ett genomindexerat samhälle skulle visserligen ta bort det mesta av vissa grupper vinster av inflationen (om man tror det är fråga om kostnadsinflation). Inflationstakten skulle dock kunna öka eftersom kompensationsmekanismen kraftigt skulle förstärkas. Meningarna är också delade vad gäller möjligheterna att hejda inflationen med hjälp av indexering.

Tanken att genom indexering eliminera inflationsincitamenten bygger också på att indexavtalen gör det möjligt för olika grupper att avstå från att i förväg kompensera sig för den förväntade inflationen, vilket ju är en av de starkaste drivkrafterna bakom inflationen. Det indexeringen i främsta rummet åstadkommer är att frysa de reala inkomsterna. Detta kan vara fördelaktigt om ekonomin främst drabbas av monetära störningar, medan den reala produktionsförmågan och därmed möjliga levnadsstandarden, är oförändrad. Men om inflationsimpulserna i stället orsakas av reala produktionsstörningar (vilket delvis var fallet under 70-talet), kan indexering i stället motverka ekonomins anpassning till de nya förhållandena (se Gray [1978]). Försämrad produktionsförmåga eller försämrat bytesförhållande i handeln med utlandet bör ju leda till att realinkomsterna minskar. Detta hindras av indexeringen och kan leda till stora problem av typ den svenska kostnadskrisen under slutet av 70-talet.

Jag har tidigare talat om motsättningen mellan inflationens hastighet och lätteten att starta ett inflationsförlopp. Om fördröjningen mellan inkomster och utgiftsbeslut är kort, om pris- och lönesättningen är baserad på utbuds- och efterfrågeförhållandena och om priser och löner snabbt ändras när marknadsförhållandena ändras, då kommer inflationistiska störningar att snabbt resultera i hög inflation. Samtidigt kommer emellertid inflationen att vara kortvarig. Om å andra si-

dan fördröjningarna i utgiftsbesluten och i pris- och lönesättningen är långa så kommer inflationistiska störningar inte att få något dramatiskt utslag i form av hög inflation. Inflationsprocessen kommer emellertid att bli långt utdragen och därför också svår att stoppa.

Eftersom indexering kan öka hastigheten hos pris- och lönereaktionerna skulle man vara benägen att tro att den skulle leda till en snabbare, men också kortvarigare inflation. Detta är emellertid inte säkert, på grund av att indexeringen kommer att låsa relativpriserna. Är indexeringen tillräckligt allmänt förekommande finns det risk att de spänningar de felaktiga relativpriserna leder till kommer att initiera pris- och lönehöjningar på områden med efterfrågeöverskott som går utöver de som stipuleras av indexklausulerna. Relativpriserna kommer emellertid inte att rättas till eftersom övriga priser och löner omedelbart stiger som ett resultat av indexreglerna. Ett genomindexerat (men inte totalindexerat) samhälle skulle därmed präglas av en omfattande kostnadsinflation. För att inflationen inte skall leda till arbetslöshet tvingas det ofrentliga lämna efterfrågemässigt utrymme för denna genom en expansiv finans- och penningpolitik.

Inflationsbekämpning genom att eliminera inflationens orsaker

En slutsats av diskussionen ovan är att inflationsbekämpningen rimligen bör koncentreras till att gälla inflationens orsaker. Detta förutsätter emellertid att man har en klar bild av vad inflationen beror på.

Låt oss utgå från att frågan inte gäller att stoppa snabbt övergående inflationsepisoder utan att problemet gäller en långsiktigt pågående inflationsprocess av den typ vi har i Sverige idag.

Låt oss också utgå från att problemet inte är så enkelt att det räcker med en restriktiv finans- och penningpolitik. En

anledning kan vara att det av olika skäl är politiskt omöjligt att föra en restriktiv politik. Det politiska spelet i sig kan medföra en inflationistisk bias, jämför diskussionen ovan om "endogena politiker".

En annan anledning kan vara att inflationen underhålls av för höga löneökningar framkallade av arbetstagarorganisationer som räknar med att politikerna inte är beredda att låta arbetslösheten öka utan alltid lämnar efterfrågemässigt utrymme för kostnadsinflationen, se Calmfors [1982].

Om detta är riktigt så ligger nyckeln till inflationens gåta kanske inte så mycket i penningmängdens ökning som i de institutionella förutsättningarna för denna. Laidler och Parkin menade också i sin utmärkta översiktsartikel om inflationen från 1977 att den stora luckan i vår kunskap om inflationen låg i varför den ekonomiska politiken var inflationsdrivande. Att förklara att en viss politik ledde fram till inflation var inte lika svårt.

Därmed är vi inne på att det kanske är nödvändigt att genom institutionella förändringar ändra på de spelregler som tillsammans bildar den miljö i vilken inflationen kan frodas. Följande fyra institutionella förhållanden är av avgörande betydelse för inflationen: Valutasystemet, sysselsättningsgarantin, budgetbalansen och marknadsekonomin.

Valutasystemet

Vi kan genom växelkursförändringar isolera oss från utländska inflationsimpulser. Det är inte längre så att den svenska inflationen på sikt bestäms av den utländska. Faktum är emellertid att Sverige sedan några år tillbaka håller en högre inflation än majoriteten av våra viktiga handelspartners. Om det svenska systemet är mer inflationsbenäget än de utländska kan det vara lämpligt att binda kronan fastare till viktiga utländska valutor.

Bretton-Woodssystemet, liksom ormsamarbetet, innebar just denna typ av

bindning. Bretton-Woodssystemet bröt emellertid slutgiltigt ihop 1973 därför att det viktigaste landet, USA, inte förmådde upprätthålla den monetära disciplin, och därmed det fasta värde på dollarn, som var nödvändigt för att de övriga medlemsländerna i IMF skulle kunna fortsätta att hålla dollar som reservvaluta. Sverige lämnade ormsamarbetet 1977 därför att vi inte förmådde anpassa oss till den låga västtyska inflationen. Tvärtom hade vi på hösten 1976 hamnat i en akut kostnads-kris.

En bindning av den svenska kronan till ett eller annat främmande lands valuta med låg inflationsbenägenhet är alltså inte någon garanti för att inflationen skall kunna sänkas. Det gäller att göra bindningen trovärdig. Detta innebär bl a en absolut spärr mot devalveringar. Men inte heller detta hjälper säkert. Om parterna på arbetsmarknaden hade fått klart för sig att de stora löneökningarna 1974-76 skulle leda till konkurser och företagsnedläggelser med tillhörande sysselsättningsproblem och att det inte fanns någon möjlighet att devalvera sig ur den kommande kostnadskrisen hade visserligen utfallet ha kunnat bli ett annat. Men ingen (eller ytterst få) väntade sig under dessa år att de stora löneökningarna skulle leda till en försämrad konkurrenskraft för den svenska ekonomin.

Sysselsättningsgarantin

Den slutsats man kan dra är att det inte hjälper enbart med att binda sig för ett fast valutasamarbete. Den ekonomiska politiken måste i övrigt utformas på ett lämpligt sätt. Överbryggnadspolitiken fyllde inte dessa krav, se Myhrman och Söderström [1982].

Valutapolitiken måste alltså förenas med en deklaration att sysselsättningsproblem p g a för stora löneökningar eller andra inhemska inflationsimpulser inte kommer att kunna medföra en expansiv

politik (med åtföljande devalvering) från statsmakternas sida.

Detta skulle leda till en ny typ av ansvarsfördelning mellan statsmakterna och i första hand arbetsmarknadens parter. Statsmakterna tar ansvaret för penningvärdet och arbetsmarknadsorganisationerna tar ansvaret för sysselsättningen, se Hansson m fl [1985] och Calmfors m fl [1985]. Ett sätt att ge eftertryck åt detta vore att ge kassamässigt fasta ramar för statens löneutgifter. Detta skulle om löneökningarna översteg en viss procent automatiskt innebära sysselsättningsminskning inom den statliga sektorn.

En invändning mot denna typ av lösning är att man inte kan lita på att parterna på arbetsmarknaden har tillräckliga incitament att visa återhållsamhet. Om löneökningarna blir så stora att det skapar arbetslöshetsproblem så är det i främsta rummet "de svaga grupperna" som drabbas, inte de arbetstagare som bär upp fackföreningsrörelsen.

Den solidariska lönepolitiken har under den senaste femtonårsperioden, i strid mot de ursprungliga intentionerna, lett till allmän löneutjämning. De sänkta relativlönerna för de mer kvalificerade arbetarna och tjänstemännen har sannolikt inneburit att dessa hamnat under sina jämviktslöner. Stora generella löneökningar (även med öreslinje) skulle emellertid innebära att dessa grupper i stort sett skulle kunna höja sina löner till jämviktsnivån. Samtidigt skulle naturligtvis de övriga löntagarna få löner som översteg jämviktslönerna, med sysselsättningsproblem som konsekvens.

En tolkning av ordet "svaga" i begreppet "de svaga grupperna" är alltså de vars löner ligger högst över de potentiella jämviktslönerna. Men detta skulle ju i sin tur egentligen betyda att de är "starka" i den bemärkelsen att de har lyckats få fram ett betydligt bättre förhandlingsresultat än de på den övre delen av löneskalan. Av detta resonemang följer i sin tur att det är oklart vilka som bär upp fackförenings-

rörelsen. Det framhålls ju dessutom ofta (och som jag tror, med rätta) att fackför- eningsrörelsen tar ett aktivt ansvar för de "svaga grupperna". Om alltför infla- tionsdrivande löneökningar verkligen inne- bär ett reellt sysselsättningshot skulle detta i sin tur innebära en kraftigt åter- hållande effekt på arbetsmarknadens par- ter.

Slutsatsen blir den att det kan vara ef- fektivt att eliminera sysselsättningsgaran- tin. Detta låter sig emellertid inte göras utan vidare. För att detta skall kunna ske måste också de politiska spelreglerna ändras. Jag är därmed inne på problemet med den statliga budgetbalansen.

Budgetbalansen

En av anledningarna till sysselsättnings- garantins trovärdighet är att det inte finns någon restriktion på budgetbalansen. Po- litikerna kan alltså öka statsutgifterna ef- tersom detta kan finansieras med upplå- ning och i värsta fall med sedelpressarna. Regler om budgetbalans kan således vara ett sätt att påverka den stabiliseringspoli- tiska spelsituationen så att ekonomins in- flationsbenägenhet minskar. För en över- sikt av hela problematiken kring bud- getunderskottets politiska ekonomi, se Buchanan och Wagner [1977].

Ett givet budgetunderskott kommer emellertid att ha olika konsekvenser, be- roende på hur det finansieras (och hur ut- gifts- och inkomstreglerna ser ut). Varför skall man då ha regler mot (strukturella) budgetunderskott eftersom det inte är sä- kert att ett budgetunderskott verkligen är ett medel för statsmakterna att åstadkom- ma inflation eller ge utrymme för (ackom- modera) på annat sätt framkallad infla- tion? Svaret är att stora och *bestående* budgetunderskott alltid förr eller senare leder till inflation:

Ett stort budgetunderskott (i förhållan- de till BNP och dess tillväxtpotential) som finansieras genom monetär expansion,

t ex genom upplåning i riksbanken, leder omedelbart till inflation. Den ökning av statsskulden som samtidigt inträffar blir emellertid måttlig, och det av två skäl. För det första kommer den nya statsskuld som den monetära expansionen skapar att vara förenad med inga eller låga fram- tida ränteutgifter. För det andra kommer realvärdet av den sedan tidigare uteståen- de statsskulden att minska. Detta gäller dock inte den del som är placerad i ut- ländsk valuta eftersom de devalveringar som åtföljer inflationen gör att realvärdet av denna del av statsskulden på sikt blir opåverkat av de inhemska prisstegringar- na.

Om budgetunderskottet i stället finan- sieras med obligationsemissioner hålls visserligen inflationen tillbaka. Men de räntor som lånen för med sig höjer auto- matiskt de framtida budgetunderskotten. Om man i framtiden fortsätter att med re- guljär upplåning finansiera budgetun- derskottet innebär detta att statsskulden kommer att öka mycket snabbt. Vid stora initie- lla budgetunderskott innebär detta att man efter några år kommer till en punkt då statsskulden blir så stor att det inte finns några möjligheter att fortsätta på den inslagna vägen. Krisen kan då lös- sas på flera olika sätt. Bortser vi från statsbankrutt så är en av de troligaste vä- garna emellertid en radikal omläggning från obligationsfinansiering till monetär expansion. Detta innebär i sin tur att re- guljär finansiering av ett mycket stort statligt budgetunderskott endast förskju- ter den tidpunkt framåt i tiden då inflatio- nen sätter igång. För översikter av budgetunderskottets ekonomiska verk- ningar, se Cagan [1983] och Persson [1983].

Reglerna om budgetbalans kan se ut på många olika sätt. En möjlighet är att sti- pulera att statsbudgeten får lånefinansie- ras med högst en viss procent. En annan möjlighet är att man återinför uppdel- ningen av statsbudgeten i en drifts- och en kapitalbudget samt stipulerar att driftsut-

gifterna måste vara skatte- och avgiftsfinsansierade men att utgifterna på kapitalbudgeten kan vara lånefinansierade. Man kan också införa regler om budgetprocessens utformning, t ex att förslag i riksdagen om utgiftshöjningar måste kompletteras med hur de skall finansieras.

Ett särskilt problem har man om utgångssituationen karaktäriseras av en stor statsskuld och/eller budgetunderskott. För närvarande råder ju en kombination av dessa båda omständigheter och de är ömsesidigt betingade. Statsskulden har sedan 1976 i snabb takt byggts upp av de stora budgetunderskotten. Det nuvarande budgetunderskottet beror i stor utsträckning på ränteutgifterna på statsskulden.

Vad skulle hända om man i ett slag eliminerade det statliga budgetunderskottet? Även om man bortser från att verkningarna måste bli beroende av hur detta åstadkoms (genom utgiftsminskningar eller inkomstökningar) är svaret osäkert. Med utgångspunkt från keynesiansk teori skulle man vara benägen att tro att effekten blev en våldsam ökning av arbetslösheten och en omfattande minskning av produktionen som resultat av köpkraftsindragningen på hemmamarknaderna. Å andra sidan borde en minskning av statens lånebehov leda till fallande räntor och stigande industriinvesteringar.

Man kan också resonera på följande sätt. Om prissystemet har tillräcklig effektivitet för att ständigt skapa jämvikt på ekonomins olika marknader så kommer produktion och sysselsättning inte att i någon nämnvärd grad påverkas av budgetunderskottet. Däremot kommer de reala statsutgifterna (genom inflation eller på annat sätt) att tränga undan övrig användning av det totala produktionsresultatet. Den del av statsutgifterna som inte täcks av skatter och avgifter, dvs budgetunderskottet, skulle således finansieras av en implicit skatt, se Axell [1983].

Vill man konkretisera hur statsutgifter-

na undantränger övriga utgifter i ekonomin kan man resonera på följande sätt. Själva budgetunderskottet, och den därmed ökande statsskulden, gör att hushållen och företagen med nödvändighet måste räkna med stigande skatter i framtiden. Detta innebär att den subjektivt upplevda förmögenheten, t ex uttryckt som nuvärdet av alla framtida reala nettoinkomster, minskar. Därmed minskar också konsumtionsmöjligheterna idag.

Marknadsekonomin

Införande av ett nytt valutasystem med hårdare bindning av kronan till andra (och stabilar) valutor, eliminering av sysselsättningsgarantin och införande av regler om budgetbalans syftar alla till att minska inflationsförväntningarna. Effekten blir den att den kortsiktiga phillipskurvan förskjuts nedåt.

För att minska den "naturliga" arbetslösheten fordras vidare att åtgärder vidtas så att marknadsekonomin tillåts fungera bättre. Det är naturligtvis positivt i sig att minska arbetslösheten. Men dessutom undanröjer man också en del av motiven att försöka höja sysselsättningen med expansiv politik, vilket ju på lång sikt endast skulle höja inflationen. Man kan alltså säga att en politik i syfte att minska friktions- och strukturarbetslösheten indirekt också sänker inflationen.

Det finns emellertid ytterligare en aspekt på detta. En bättre fungerande marknadsekonomi skulle också kunna innebära starkare konkurrens och därmed mer marknadsanpassade pris- och lönesättningsregler. Därmed skulle risken för kostnadsbaserad pris- och lönesättning av den art som ligger bakom kostnadsinflationen minska. Kostnadsinflationen beror ju på att kostnadspåslagen i pris- och lönesättningen är så stora att de resulterar i relativpriser som är oförenliga med varandra.

Fördelen med liten handlingsfrihet

Det är intressant att flera av de angivna institutionella förändringarna går stick i stäv mot vad en nationalekonom skulle rekommendera för 10–15 år sedan. Flera av förslagen innebär ju att statens handlingsfrihet begränsas, och därmed möjligheterna att föra en "rationell" finans- och penningpolitik.

Poängen är emellertid att det ibland – i spelsituationer – kan vara en fördel att ha sin handlingsfrihet begränsad. Om man eliminerar sysselsättningsgarantin så eliminerar man också incitamenten för parterna på arbetsmarknaden att träffa inflationsdrivande avtal. Konstitutionella begränsningar kan också ge politikerna ökade möjligheter att stå emot påtryckningsgrupper av olika slag.

Om nu inflationen ytterst är ett resultat av en samhällsekonomisk spelsituation kan det finnas två möjligheter. Antingen är det så att vinsterna är kortsiktiga och att alla inblandade slutligen förlorar på det, jämför den situation som kallas "fångens dilemma". Då kan det kanske vara möjligt att uppnå allmän enighet kring en förändring av spelreglerna. Eller också gör vissa grupper permanenta vinster på den pågående inflationsprocessen. Det kan i så fall vara svårt att mobilisera tillräckligt stöd för de institutionella förändringarna.

Det finns vidare en fara i att genomföra stora institutionella förändringar. Tankar om dessa är ofta födda i en speciell situation och skraddarsydda för att rätta till aktuella problem. Men de konstitutionella reglerna skall kunna fungera under mycket skiftande förhållanden. Reglerna bör därför ha generell karaktär och inte vara alltför lätta att ändra. Det ligger i konstitutionens natur att den skall stå emot tillfälligheternas spel. Vi bör därför vara säkra på att de inflationistiska problemen som vi idag oroar oss för verkligen är av bestående natur och att det bästa angreppssättet är att ändra på konstitutio-

nen. Vi bör vidare vara säkra på att de konstitutionella förändringarna inte har allvarliga och oavsedda verkningar på andra områden.

Sammanfattning

70-talet medförde inte endast svåra inflationsproblem. Inflationsteorin kom samtidigt att utvecklas snabbt. Det var särskilt inflationsförväntningarnas betydelse, förhållandet mellan inflation och arbetslöshet, konsekvenserna för ekonomins funktions sätt av en hög inflation, sambandet mellan den monetära utvecklingen och inflationen samt inflationens politiska ekonomi som vi fick ökade kunskaper om. Samtidigt är det viktigt att understryka att de mer traditionella tankarna kring inflationsproblemet äger fortsatt aktualitet. Detta understryks inte minst av att diskussionen kring institutionella förändringar i syfte att nedbringa inflationen delvis utgår från att det är fråga om kostnadsinflation.

Detta innebär att ekonomerna under 70-talet mer och mer har betonat inflationen som en komplex företeelse. Inflationen är t ex (jämför det inledande citatet av Milton Friedman) ett monetärt fenomen. Samtidigt är den mekanism som skapar den monetära expansion, som är en nödvändig förutsättning för inflationen, av politisk natur. Denna komplexitet har avspeglats i diskussionen kring möjligheterna att genom institutionella förändringar långsiktigt minska inflationen.

Vi har i Sverige haft många olika monetära regimer. En del har producerat en relativt stabil prisnivå, andra har varit förenade med hög inflation, se Jonung [1976]. Det gäller med andra ord inte endast att finna institutionella arrangemang som möjliggör ett stabilt penningvärde. Institutionerna måste dessutom vara motståndskraftiga, jämför Olson [1982]. Ett studium av historien inger inte odelad optimism i detta avseende.

Man bör dock ta fasta på den positiva

aspekten, att vi under långa perioder lyckats hålla ett stabilt penningvärde. Det är intressant att notera att under merparten av dessa perioder "varken någon stat eller en bank har haft obegränsad makt att utge papperspengar" (jämför det inledande citatet av Ricardo i förra artikeln). Konstitutionella bindningar av den penningpolitiska handlingfriheten kan därför vara en viktig komponent i ett program för långsiktig prisstabilitet.

Referenser

- Alchian, A.A. och Kessel, R.A [1962], "Effects of Inflation", *Journal of Political Economy*, Vol 70, December
- Axell, B. [1979], "Inflation och resursutnyttjande", i Axell m fl: "Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad", Specialstudier för IUI:s långtidsbedömning 1979, del I, IUI, Stockholm
- Axell, B. [1983], "Budgetunderskott och implicit beskattning", *Ekonomisk Debatt* Årg 11, nr 4
- Axell, B. [1985], *Kan inflation förbjudas?*, IUI, Stockholm
- Barro, R. och Grossman, H [1976], *Money, Employment and Inflation*, Cambridge University Press, Cambridge
- Buchanan, J.M. och Wagner, R.E [1977], *Democracy in Deficit*, Academic Press, New York
- Cagan, P. [1956], "The Monetary Dynamics of Hyperinflation", i M. Friedman (red.) *Studies in the Quantity Theory of Money*. The University of Chicago Press, Chicago
- Cagan, P. [1984], "The Effect of Government Deficits on Aggregate Demand and Financial Markets: A Wide-Ranging Review of the Literature and Current Policy Issues", Department of Economics, Columbia University, Discussion Paper 1982:148
- Calmfors, L. [1982], "Employment Policies, Wage Formation, and Trade Union Behavior in a Small Open Economy", *Scandinavian Journal of Economics*, Vol 84, No 2
- Calmfors, L., Holmlund, B. Lindbeck, A. Lundgren, N. och Ysander, B.-C. [1985], *Lönebildning och samhällsekonomisk stabilisering*, Svenska Sparbanksföreningen, Stockholm
- Friedman, M. [1986], "The Role of Monetary Policy", *American Economic Review*, Vol 48, March
- Friedman, M. [1969], *The Optimum Quantity of Money*, Aldine Publishing Company, Chicago
- Friedman, M. [1970], *The Counter-Revolution in Monetary Theory*, The Institute of Economic Affairs, London
- Friedman, M. [1977], "Nobel Lecture: Inflation and Unemployment", *Journal of Political Economy*, Vol 85, June
- Gray, J. [1978], "On Indexation and Contract Length", *Journal of Political Economy*, Vol 86, February
- Gurley, J.G. [1961], recension av M. Friedman: "A Program for Monetary Stability", *Review of Economics and Statistics*, Vol 43
- Hansen, B. [1951], *A Study in the Theory of Inflation*, Allen and Unwin, London
- Hansson, I. Jonung, L. Myhrman, J. och Söderström, H. Tson [1985], *Vagen till ett stabilt Sverige*, Konjunkturrådets rapport 1985, SNS, Stockholm
- Harrod, R. [1972], "The Issues: Five Views" i R. Hinshaw (red), *Inflation as a Global Problem*, Johns Hopkins Press, London
- Jonung, L. [1976], "Money and Prices in Sweden, 1732-1972", i M. Parkin & G. Zis (red), *Inflation in the World Economy*, Manchester University Press, Manchester
- Jonung, L. [1984], *Prisreglering, företagen och förhandlingsekonomin*, SNS, Stockholm
- Jonung, L. [1985], "Konjunkturer och politiska förändringar i Sverige", *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalskrift*, nr 2
- Laidler, D och Parkin, J.M. [1977], "Inflation: A Survey", i *Surveys of Applied Economics* Vol 2, MacMillan, London
- Laidler, D. [1982], *Monetarist Perspectives*, Philip Allan, Oxford
- Lilien, D. [1982], "Sectoral Shifts and Cyclical Unemployment", *Journal of Political Economy*, Vol 90, August
- Lindahl, E. [1957], *Spelet om penningvärdet*, Kooperativa förbundets bokförlag, Stockholm
- Lindbeck, A. [1976], "Stabilization Policy in Open Economies with Endogenous Politicians", *American Economic Review*, Vol 66, May
- Lucas, R.E. [1972], "Expectations and the Neutrality of Money", *Journal of Economic Theory*, Vol 4, April
- Myhrman, J. och Söderström, H. Tson [1982], "Svensk stabiliseringspolitik. Erfarenhet och nya villkor", i B. Södersten (red), *Svensk Ekonomi*, Rabén & Sjögren, Stockholm
- Olson, M. [1982], *The Rise and Decline of Nations*, Yale University Press, New Haven
- Persson, T. [1983], "Budgetunderskott på 100 miljarder - något att oroa sig för?", *Ekonomisk Debatt*, Årg 11, nr 1
- Phelps, E. [1965], "Anticipated Inflation and Economic Welfare", *Journal of Political Economy*, Vol 73, January
- Phelps, E. [1967], "Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time", *Economica*, Vol 34, August
- Phelps, E. [1972], *Inflation Policy and Unemployment Theory*, Macmillan, London
- Siven, C.-H. [1983], "Kriser och genombrott i makroteorin", *Ekonomisk Debatt*, Årg 11, nr 3
- Siven, C.-H. [1984], "Inflationen och den monetära utvecklingen", *Ekonomisk Debatt*, Årg 12, nr 8
- Zis, G. [1976], "Political origins of the international monetary crisis", i M. Parkin och G. Zis (red), *Inflation in Open Economies*, Manchester University Press, Manchester